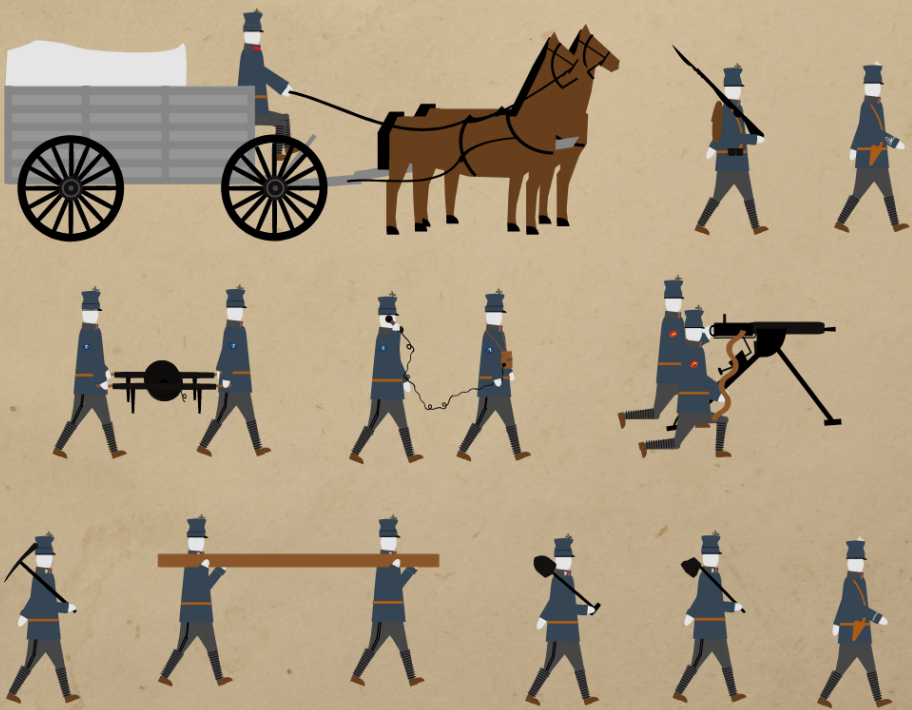
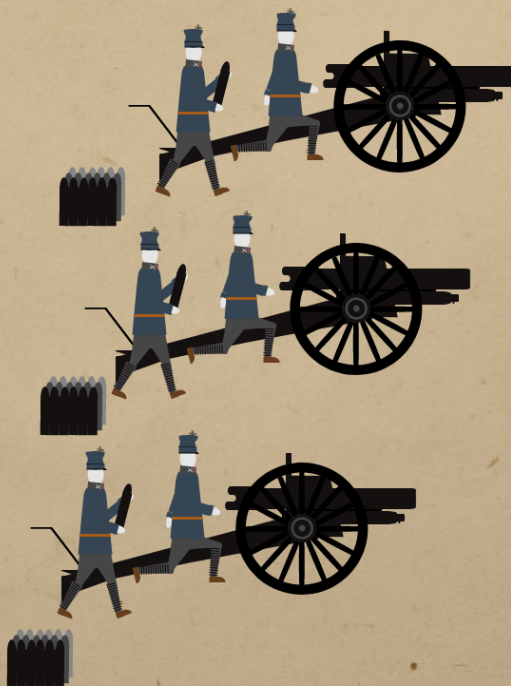
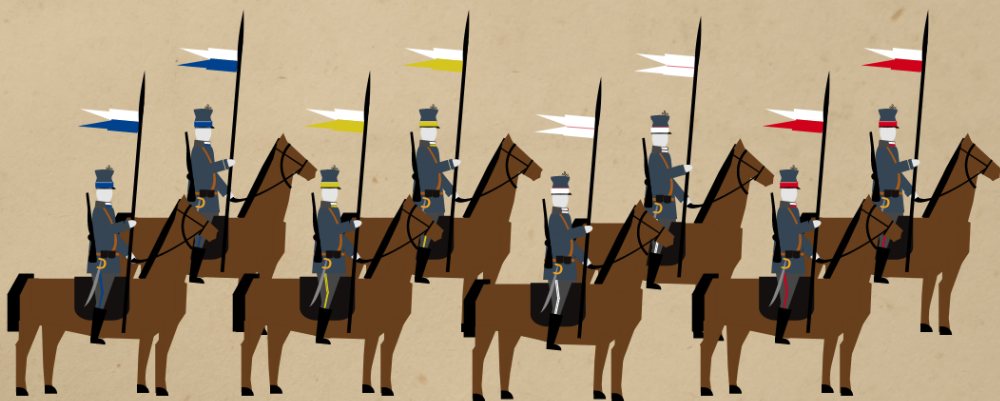

ARMIA WIELKOPOLSKA (1919)

SŁOWEM WSTĘPU

Armia Wielkopolska, formowana od stycznia 1919 roku polska siła zbrojna byłego zaboru pruskiego, odegrała znaczącą rolę w walkach o wyzwolenie Wielkopolski oraz o kształt granic niepodległej Polski. Oddziały wielkopolskie pod względem organizacji, wyszkolenia i wyposażenia, stanowiły jedną z najlepszych formacji wojskowych ówczesnych wojsk polskich. Niniejsza infografika prezentuje wybrane fakty i zagadnienia dotyczące Armii Wielkopolskiej. Opracowana została na podstawie dostępnej literatury naukowej. Grafika w symbolicznej formie nawiązuje do umundurowania, wyposażenia i uzbrojenia wykorzystywanego przez wielkopolskie oddziały wojskowe.

FORMACJE, SŁUŻBY I RODZAJE BRONI

Pod względem struktury organizacyjnej wielotysięczna Armia Wielkopolska złożona była z różnych formacji, służb i rodzajów broni. Oprócz piechoty, kawalerii, artylerii, czy lotnictwa, istniały również formacje i służby o charakterze pomocniczym, jak wojska techniczne i samochodowe, czy służby sanitarno-medyczne, zapewniające armii możliwość wykonywania wielu zadań na polu walki.

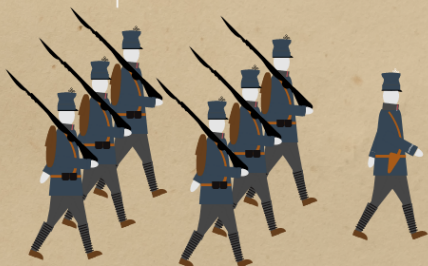

DOWÓDZTWO

Kadrę dowódczą Armii Wielkopolskiej tworzyli oficerowie wywodzący się z trzech byłych armii zaborczych. Pierwszym naczelnym dowódcą wojsk powstańczych był major Stanisław Taczak, drugim z kolei generał Józef Dowbor-Muśnicki.

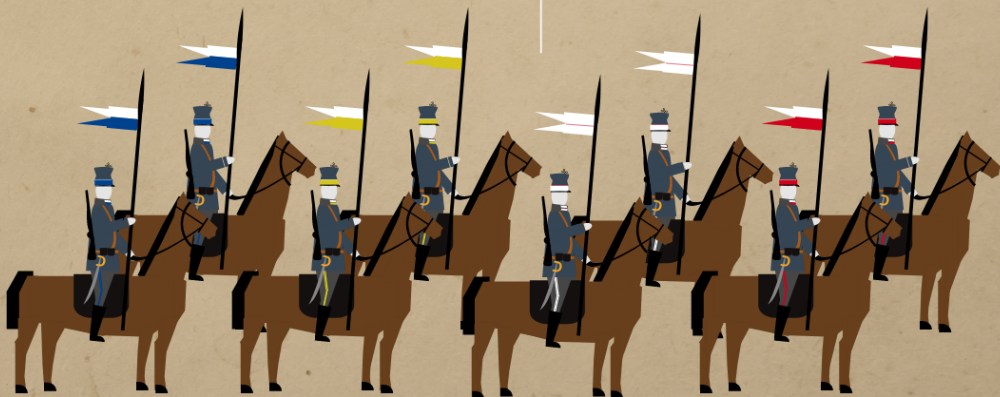
PIECHOTA

Zorganizowana w formie dwunastu Pułków Strzelców Wielkopolskich o numeracji od 1 do 12. Najliczniejsza z formacji Armii Wielkopolskiej. Założeniem poszczególnych pułków były oddziały powstańcze formowane w różnych rejonach Wielkopolski w pierwszych dniach Powstania Wielkopolskiego. Ponadto sformowano cztery pułki pomorskie, jeden śląski oraz dwa pułki rezerwowe.

KAWALERIA

Zorganizowana w formie czterech Pułków Ułanów Wielkopolskich o numeracji od 1 do 4. Barwy pułków nawiązywały do tradycji kawaleryjskiej z czasów Królestwa Warszawskiego i kongresowego Królestwa Polskiego.

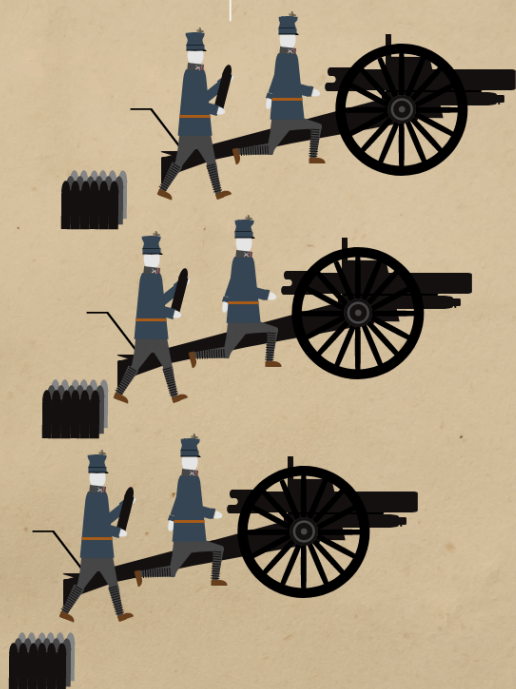

FORMACJE, SŁUŻBY I RODZAJE BRONI

Pod względem struktury organizacyjnej wielotysięczna Armia Wielkopolska złożona była z różnych formacji, służb i rodzajów broni. Oprócz piechoty, kawalerii, artylerii, czy lotnictwa, istniały również formacje i służby o charakterze pomocniczym, jak wojska techniczne i samochodowe, czy służby sanitarno-medyczne, zapewniające armii możliwość wykonywania wielu zadań na polu walki.

ARTYLERIA

Zorganizowana w formie trzech Pułków Artylerii Polowej Wielkopolskiej oraz trzech Dywizjonów Artylerii Ciężkiej Wielkopolskiej. Początkowe problemy z wyposażeniem, uzbrojeniem i amunicją spowalniały proces formowania jednostek artylerii.

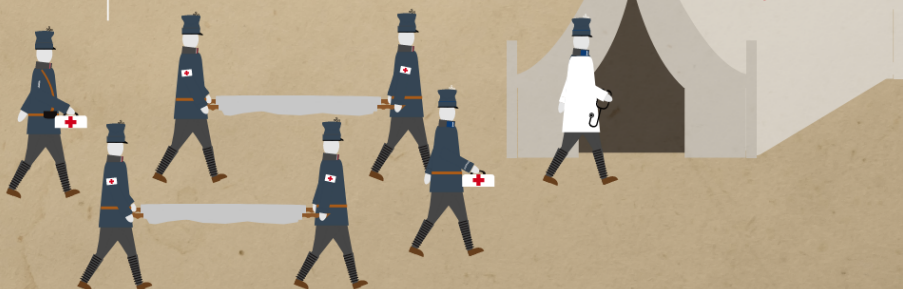
SEKCJA CKM

Bezpośrednie wsparcie ogniowe zapewniały piechocie Sekcje Ciężkich Karabinów Maszynowych, zorganizowane w plutony i kompanie. Karabiny maszynowe potwierdziły swoją śmiertelnością skuteczną podczas I wojny światowej.

SŁUŻBY MEDYCZNE

Zorganizowane w formie Kompanii Sanitarnych i Szpitali Polowych. Zapewniały utrzymanie zdolności bojowej Armii Wielkopolskiej. Sprawna opieka medyczna wpływała na morale walczących żołnierzy.

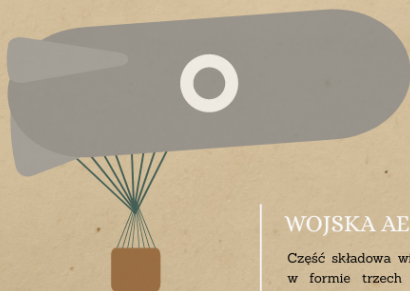
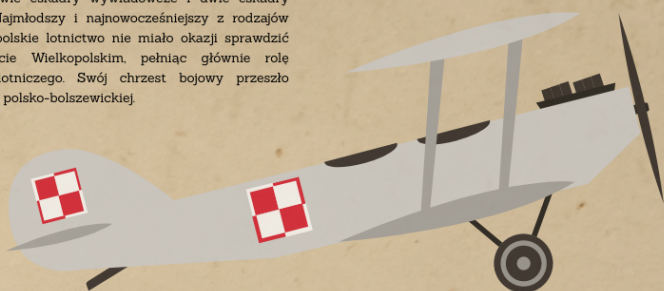

FORMACJE, SŁUŻBY I RODZAJE BRONI

Pod względem struktury organizacyjnej wielotysięczna Armia Wielkopolska złożona była z różnych formacji, służb i rodzajów broni. Oprócz piechoty, kawalerii, artylerii, czy lotnictwa, istniały również formacje i służby o charakterze pomocniczym, jak wojska techniczne i samochodowe, czy służby sanitarno-medyczne, zapewniające armii możliwość wykonywania wielu zadań na polu walki.

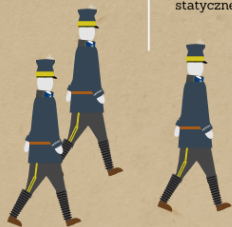
LOTNICTWO

Zorganizowane w formie czterech Wielkopolskich Eskadr Lotniczych (dwie eskadry wywiadowcze i dwie eskadry myśliwskie). Najmłodszy i najnowocześniejszy z rodzajów wojsk Wielkopolskie lotnictwo nie miało okazji sprawdzić się na Froncie Wielkopolskim, pełniąc głównie rolę rozpoznania lotniczego. Swoją chrzest bojowy przeszło podczas wojny polsko-bolszewickiej.

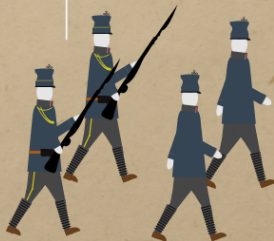
WOJSKA AERONAUTYCZNE

Część składowa wielkopolskiego lotnictwa. Zorganizowane w formie trzech Polowych Rompanii Aeronautycznych. Balony obserwacyjne umożliwiały prowadzenie obserwacji ruchów wojsk przeciwnika oraz nakierowywania ognia własnej artylerii na wrogie pozycje. Sprawdzały się podczas statycznej formy wojny.

ŻANDARMERIA WOJSKOWA

Przypadki dezercji, kradzieży czy innych przestępstw popełnianych przez żołnierzy ścigane były przez Żandarmerie Polowa. Z kolei sprawą utrzymania porządku w kraju zajmowała się Żandarmeria Krajowa.

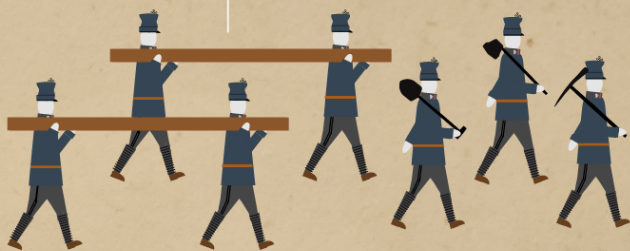

FORMACJE, SŁUŻBY I RODZAJE BRONI

Pod względem struktury organizacyjnej wielotysięczna Armia Wielkopolska złożona była z różnych formacji, służb i rodzajów broni. Oprócz piechoty, kawalerii, artylerii, czy lotnictwa, istniały również formacje i służby o charakterze pomocniczym, jak wojska techniczne i samochodowe, czy służby sanitarno-medyczne, zapewniające armii możliwość wykonywania wielu zadań na polu walki.

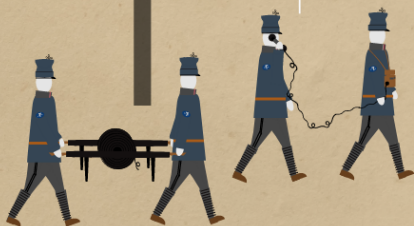
SAPERZY

Zorganizowani w formie dwóch Batalionów Saperów Wielkopolskich. Elitarna formacja zapewniająca armii możliwość operowania w każdym terenie.

ŁĄCZNOŚĆ

Zorganizowana w formie dwóch Batalionów Telegrafistów Wielkopolskich. Służba łączności zapewniając sprawną wymianę informacji pomiędzy poszczególnymi oddziałami i sztabem, ułatwiała dowodzenie wojskami.

POCIĄGI PANCERNE

Armia Wielkopolska na swoim wyposażeniu posiadała także broń pancerną w postaci czterech Pociągów Pancernych - 'Danuta', 'Rzepicha', 'Goplana' i 'Poznańczyk'. Podczas wojny polsko-bolszewickiej zdobyto na wrogu dalsze pociągi pancerne.

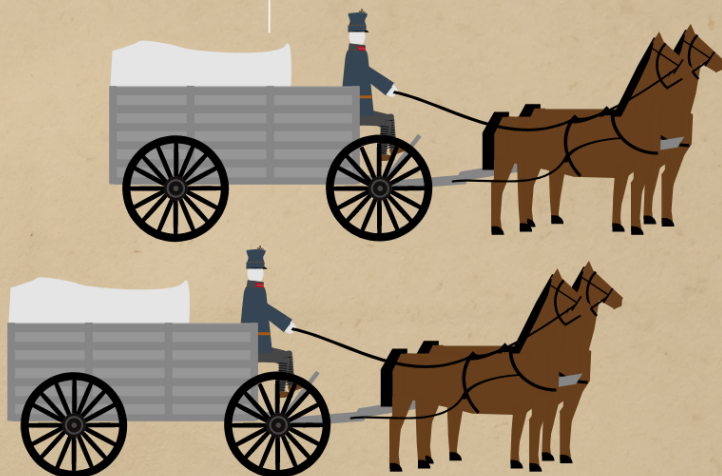

FORMACJE, SŁUŻBY I RODZAJE BRONI

Pod względem struktury organizacyjnej wielotysięczna Armia Wielkopolska złożona była z różnych formacji, służb i rodzajów broni. Oprócz piechoty, kawalerii, artylerii, czy lotnictwa, istniały również formacje i służby o charakterze pomocniczym, jak wojska techniczne i samochodowe, czy służby sanitarno-medyczne, zapewniające armii możliwość wykonywania wielu zadań na polu walki.

TABORY WOJSKOWE

Transport niezbędnego wyposażenia i zaopatrzenia umożliwiali Tabory Wojskowe (tzw. Treny). Wozy taborowe zaprzężone w parę koni sprawdzały się znakomicie na nieutwardzonych drogach.

WOJSKA SAMOCHODOWE

Zorganizowane w formie czterech Wielkopolskich Autokolumn Ciężarowych o numeracji od I do IV. Do szybkiego transportu niezbędnego zaopatrzenia i wyposażenia oraz przerzutu wojska wykorzystywano samochody ciężarowe.

LICZEBNOŚĆ

32 000
żołnierzy

I

II

III

1919

70 000
żołnierzy

IV

V

VI

1919

120 000
żołnierzy

VII

VIII

IX

1919

SŁUŻBA WOJSKOWA

UMUNDUROWANIE

Charakterystycznym elementem Armii Wielkopolskiej, wyróżniającym ją na tle sił zbrojnych innych państw, stało się umundurowanie. Na wyposażenie przyjęto zmodyfikowany mundur armii niemieckiej. Praktycznym rozwiązaniem było wykorzystanie zdobycznych zasobów materiałowych oraz przerobienie już funkcjonujących pośród oddziałów powstańczych niemieckich mundurów. Żołnierze i oficerowie Armii Wielkopolskiej nosili wykonane z szarego sukna spodnie, kurtki i płaszcze oraz wysokie czapki-rogatywki jako nakrycie głowy. Na podstawie oznak noszonych na kołnierzach i rękawach, a także koloru otoku i wypustek rogatywki, można było rozpoznać przynależność właściciela munduru do danego pułku oraz rodzaju broni. Szczególnie charakterystycznym elementem, występującym wyłącznie w Armii Wielkopolskiej były noszone na rogatywkach stopnie wojskowe w formie sznurkowej pętli w kształcie trefla (z szarego sznurka dla szeregowych żołnierzy i podoboficerów oraz srebrnego sznurka dla oficerów). W umundurowaniu pojawiały się również polskie akcenty narodowe w postaci białoczerwonej wstążki na kołnierzach oraz metalowego orzełka wojskowego (podobnego wzoru jak w I Korpusie Polskim w Rosji) noszonego na rogatywkach. Z czasem poprzez proces unifikacji z Wojskiem Polskim umundurowanie Armii Wielkopolskiej traci swój autonomiczny charakter i zostaje upodobnione do wzoru munduru polskich sił zbrojnych.

(*Powyższy opis jedynie w ogólny sposób charakteryzuje umundurowanie Armii Wielkopolskiej).

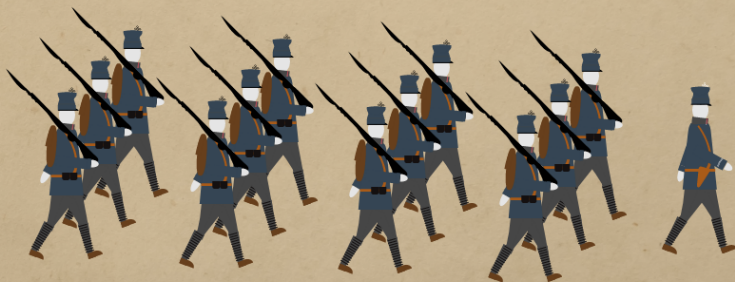
UZBROJENIE

Na wyposażenie przyjęto zdobyczną broń niemiecką, jedną z najlepszych z ówczesnie istniejących. Oddziały Armii Wielkopolskiej zostały m.in. uzbrojone w karabiny Mauser Model 1898, ciężkie karabiny maszynowe Maxim MG-08, czy pruskie szable i lance kawalerskie.

EKWIPUNEK

Zdobyczne niemieckie wyposażenie wojskowe (m.in. plecaki, manierki, chlebaki, maski przeciwgazowe) posłużyło do pełnego wyekwipowania oddziałów Armii Wielkopolskiej. Żołnierzom zapewniano bezpłatne umundurowanie, uzbrojenie oraz kwatery i wyżywienie. Oficerowie byli zobowiązani sami zakupić sobie mundur, broń i niezbędny ekwipunek.

SŁUŻBA WOJSKOWA

SYSTEM REKRUTACJI

W celu zwiększenia liczebności armii Naczelna Rada Ludowa i Dowództwo Główne zdecydowały się wprowadzić 17 stycznia 1919 roku pobór powszechny. Początkowo objęte zostały nim roczniki: 1897 (22 lata), 1898 (21 lat) i 1899 (20 lat). Kolejne ogłaszane pobory wezwały do służby wojskowej roczniki starsze (1894-1896) i młodsze (1900 i 1901). Formowanie oddziałów odbywało się w oparciu o okręgi wojskowe, na które administracyjnie podzielono Wielkopolskę. Zmiana systemu zaciągu ochotniczego na pobór powszechny rekruta, umożliwiła wystawienie w krótkim czasie liczebnej i regularnej armii zdolnej do obrony Wielkopolski.

KOSZT UTRZYMANIA

Utrzymanie kilkudziesięciotysięcznej Armii Wielkopolskiej wymagało wielkich nakładów środków finansowych. Przykładowo w okresie od 1 października 1919 roku do 31 grudnia 1920 roku wydatki na armię wyniosły 443 500 000 marek. W przybliżeniu miesięczny koszt utrzymania 70 000 armii z przeznaczeniem na Front Wielkopolski wynosił ok. 74 000 000 marek. Koszty obejmowały m.in. wypłatę poborów, zasiłków, premii, zaprowiantowanie, umundurowanie, kwatery, transport, remonty i utrzymanie budynków oraz zakup broni, amunicji i sprzętu. Polskie społeczeństwo Wielkopolski wykazało się wielką ofiarnością przeznaczając do końca 1919 roku sumę w wysokości 348 000 000 marek, 1 500 000 koron austriackich i 12 000 000 rubli.

- 1720 marek - koszt umundurowania i wyposażenia jednego żołnierza piechoty lub kawalerii.
- ok. 7000 marek - koszt zakupu konia.
- 4 marki - dzienny koszt utrzymania żołnierza w garnizonie.
- 5 marek i 30 fenigów - dzienny koszt utrzymania żołnierza na froncie.

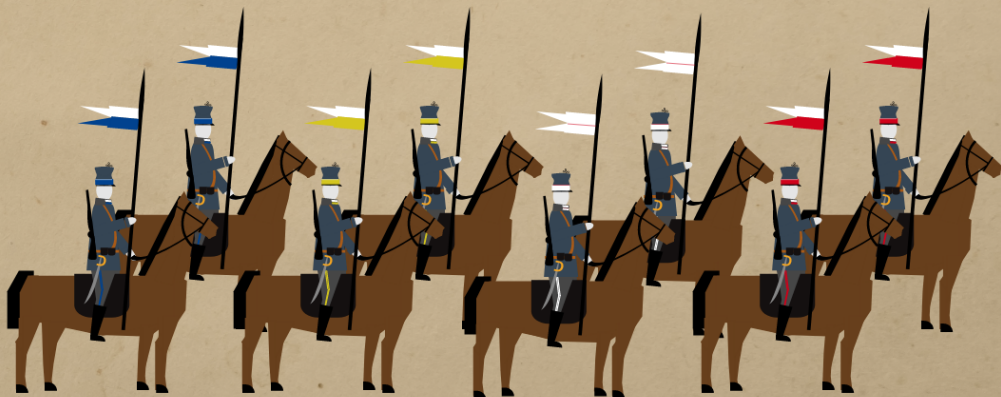
ŻOŁD

Za pełnioną służbę każdy z żołnierzy otrzymywał wynagrodzenie. Dowództwo Główne ustanowiło następujące dzienne normy żołdu:

- Szeregowy - 2 marki (żonaty 3 marki)
- Starszy szeregowy - 2 marki i 10 fenigów (żonaty 3 marki i 10 fenigów)
- Kapral - 2 marki i 90 fenigów (żonaty 3 marki i 90 fenigów)
- Plutonowy - 3 marki i 55 fenigów (żonaty 4 marki i 55 fenigów)
- Sierżant - 3 marki i 80 fenigów (żonaty 4 marki i 80 fenigów)
- Sierżant sztabowy - 4 marki i 50 fenigów (żonaty 5 marek i 50 fenigów). Ponadto dostaje 1 markę dziennie jeżeli kompania liczy 100 lub więcej ludzi, 50 marek jeżeli liczy mniej niż 100 ludzi.
- Oficerowie (bez względu na rangę) - 11 marek (żonaci 12 marek).

Ponadto co miesiąc wypłacano dodatek na dzieci:

- 1 dziecko - 13 marek.
- 2 dzieci - 25 marek.
- 3 dzieci - 38 marek.
- 4 dzieci - 52 marki.
- 5 dzieci - 67 marek.
- 6 dzieci - 83 marki.
- 7 dzieci - 100 marek.
- 8 dzieci - 118 marek.

SŁUŻBA WOJSKOWA

POCHODZENIE

W większości Armia Wielkopolska składała się z Wielkopolan, choć w jej szeregach nie brakowało również żołnierzy Polaków pochodzących z innych regionów, mianowicie Ślązaków czy Kaszubów. Z czasem u boku Armii Wielkopolskiej powstały pułki śląskie i pomorskie, przewidziane do planowanych akcji zajęcia Śląska i Pomorza. Szczególnie zróżnicowana pod względem pochodzenia była wyższa kadra dowódcza. Służbę pełnili oficerowie wywodzący się niekiedy z trzech byłych armii zaborczych. Początkowy niedobór wyższej kadry dowódczej wymusił sięgnięcie po oficerów spoza Wielkopolski. Mimo iż w Armii Wielkopolskiej mogli służyć wyłącznie Polacy, nie brakowało również kilku obcokrajowców, takich jak murzyn Sam Sandi, Chińczyk Czen de Fu, czy Włoch Giovanni Novizzo Cittadini, dla których zrobiono wyjątek za ich zasługi w walce o odzyskanie niepodległości przez Polskę.

STRATY

Nie sposób obecnie ustalić dokładnej liczby poległych i zmarłych z powodu odniesionych ran żołnierzy Armii Wielkopolskiej. Szacuje się, że w samym tylko Powstaniu Wielkopolskim 1918-1919 poległo i zmarło 2289 Wielkopolan (w tym osoby cywilne, będące ofiarami walk). Z kolei straty poniesione przez Armię Wielkopolską podczas działań wojennych prowadzonych na Wschodzie według wstępnych szacunków wynoszą w przybliżeniu 5370 poległych i zmarłych z ran, przy czym są to dane niepełne. Niestety stworzenie w pełni kompletnej listy strat jest praktycznie niemożliwe.

(*Przedstawione powyżej dane liczbowe są szacunkowe).

ODZNACZENIA

Za okazane w walce męstwo i zasługi żołnierzom i oficerom Armii Wielkopolskiej przyznano:

- 879 Krzyży Srebrnych (V klasy) Orderu Virtuti Militari (w tym 64 nadane za Powstanie Wielkopolskie 1918-1919).
- 5327 Krzyży Walecznych (w tym 213 nadanych dwu-, trzy-, czterokrotnie).

W celu uhonorowania matek, które straciły synów, 22 kwietnia 1919 roku Komisariat Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu, na prośbę gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, ustanowił dekretem odznakę pamiątkową "Wielkopolska Matkom Poległych". Przyznano ok 1500 odznak.

(*Przedstawione powyżej dane liczbowe są szacunkowe).

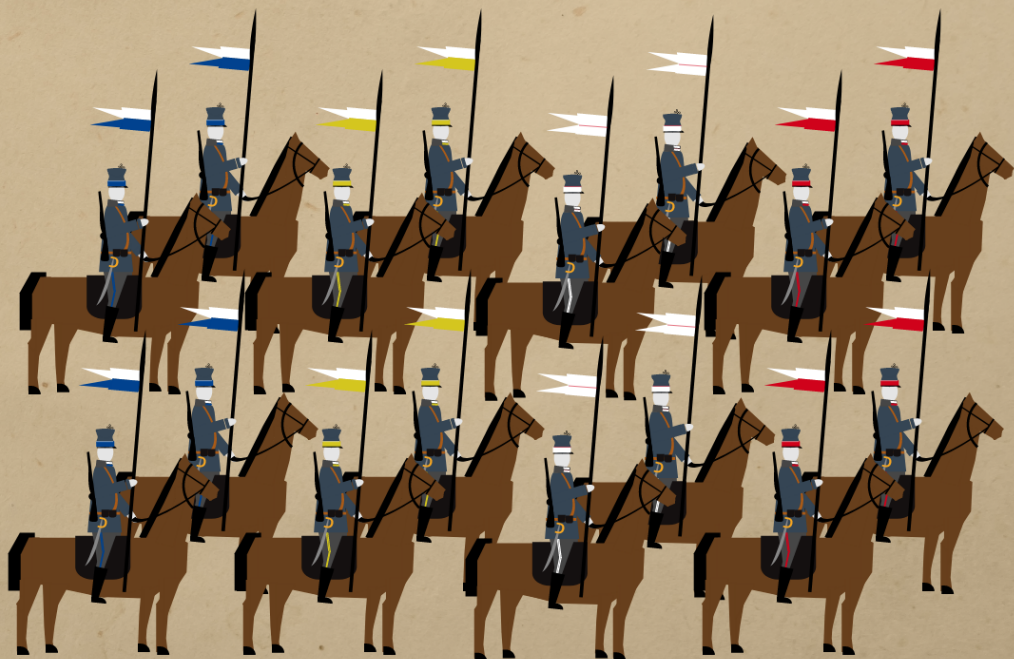

SŁUŻBA WOJSKOWA

ROTA PRZYSIĘGI

"W obliczu Boga Wszchemogącego w Trójcy Świętej jedyemu ślubuję, że Polsce, Ojczyźnie mojej i sprawie całego Narodu Polskiego zawsze i wszędzie służyć będę, że kraju Ojczystego i dobra narodowego do ostatniej kropli krwi bronić będę, że Komisarzowi Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu i dowódcom, i przełożonym swoim mianowanym przez Komisarzów, zawsze i wszędzie posłuszny będę. Ze w ogóle tak zachowywać się będę, jak przystoi na mężnego i prawego żołnierza-Polaka, że po zjednoczeniu Polski złożę przysięgę żołnierską, ustanowioną przez polską zwierzchność państwową".

STOPNIE WOJSKOWE

Charakterystycznym elementem Armii Wielkopolskiej były również stopnie wojskowe. Noszone na rękawach kurtek i płaszczy oznaki dostosowane były do kroju mankietów mundurów szeregowych, podoficerów (mankiet prosty) i oficerów (mankiet w ząb z trójkątnym wycięciem). W przypadku szeregowych i podoficerów oznaki stopni wykonane były z szarej tasiemki, zaś oficerów z srebrnej. Na rogatywkach noszono oznaki stopni w formie sznurkowej pętli w kształcie trefla. Szeregowi i podoficerowie z szarego lub szarozielonego sznurka, a oficerowie z srebrnego. Na sznurkową pętlę nałożone były kolorowe obrączki (czerwone i białe dla szeregowych i podoficerów, srebrne i złote dla oficerów). Poza oznakami stopni wojskowych noszono również na rękawach kurtek, w formie srebrnych i złotych pasków, odznaki za rany i zatracia. Srebrne oznaczały rany odniesione podczas służby w obcych siłach zbrojnych (państw zaborczych), zaś złote podczas służby w polskich siłach zbrojnych. Wraz ze zjednoczeniem Armii Wielkopolskiej z Wojskiem Polskim oznaki stopni wojskowych uległy ujednoliceniu według wzoru przyjętego dla całości sił zbrojnych niepodległej Polski.

(*Powyższy opis jedynie w ogólny sposób charakteryzuje oznaki stopni wojskowych obowiązujących w Armii Wielkopolskiej).

NAZWA STOPNIA WOJSKOWEGO / OZNAKA STOPNIA NA RĘKAWIE MUNDURU / OZNAKA STOPNIA NA TREFLU

GENERAŁ BRONI

GENERAŁ PORUCZNIK

GENERAŁ PODPORUCZNIK

PULKOWNIK

PODPULKOWNIK

MAJOR

KAPITAN

PORUCZNIK

PODPORUCZNIK

SIERŻANT SZTABOWY

SIERŻANT

PLUTONOWY

KAPRAL

STARSZY SZEREGOWY

SZEREGOWY

(*Powyżej w sposób symboliczny przedstawiono w formie graficznej oznaki stopni wojskowych Armii Wielkopolskiej. Jako podstawę przyjęto stopnie funkcjonujące w piechocie, najliczniejszej z formacji Armii Wielkopolskiej. Kolor wypustki (w przypadku piechoty czerwony) różnił się w zależności od rodzaju broni (formacji), do której należał właściciel munduru.

ARMIA WIELKOPOLSKA (1919)

REALIZACJA PROJEKTU

Projekt infografiki:
Jan Gruszka.

Tekst:
Jan Gruszka.

Współpraca:
Piotr Hotecki, Robert Maciejewski.

ŹRÓDŁA

Infografika opracowana na podstawie:

- *"Encyklopedia Powstania Wielkopolskiego 1918-1919"*, pod red. J. Karwata, M. Rezlera, Poznań 2018.
- M. Rezler, *"Powstanie Wielkopolskie 1918-1919. Spojrzenie po 90 latach"*, Poznań 2008.
- *"Wojskowe aspekty Powstania Wielkopolskiego 1918-1919"*, praca zbiorowa, Poznań 1985.
- B. Polak, *"Wojsko Wielkopolskie 1918-1920"*, Koszalin 1990.
- *"Barwa i broń sił zbrojnych Wielkopolski w latach 1918-1920"*, pod red. B. Polaka, Koszalin 1988.
- K. Szaładziński, L. Rościszewski, *"Polsce zawsze i wszędzie służyć będą. Mundur i broń Wojsk Wielkopolskich 1918-1920"*, Poznań 2012.
- K. Szaładziński, L. Rościszewski, *"Przenikają z ulicy odgłosy strzałów. Mundur i broń Wojsk Wielkopolskich 1918-1920. Część II"*, Poznań 2013.
- *"Powstanie Wielkopolskie"*, pod red. J. Macyszyna, Warszawa 2006.
- W. Olszewski, L. Jastrząb, *"Lista strat Powstania Wielkopolskiego"*, Koszalin 2009.
- *"Wielkopolanie Kawalerowie Orderu Virtuti Militari 1918-1920"*, pod red. B. Polaka, Koszalin 2010.
- Seria wydawnicza *"Zarys historii wojennej pułków polskich 1918-1920"* - zeszyty poświęcone pułkom wielkopolskim oraz pułkom pomorskim i śląskim wchodzącym w skład Armii Wielkopolskiej.

POZNAŃ

2020

